

Mr Olgica Tomić

Izvršno veće AP Vojvodine

Novi Sad

UDK: 371.95

ISSN 1820 - 1911, 14 (2008), p. 589-620

PORODICA KAO SREDINSKI ČINILAC U RAZVOJU DAROVITOSTI KOD UČENIKA

Rezime: Sredinski činoci koji utiču na razvoj darovitog učenika su: porodica, škola, nastavnici, vršnjaci, sadržaji slobodnog vremena darovitog učenika, sistem vrednosti, kultura okruženja i dr. Porodica ima najvažniju ulogu u procesu socijalizacije i u odraštanju deteta, u razvijanju ličnosti deteta, formiranja sistema vrednosti, sadržaja slobodnog vremena i u razvijanju potencijala darovitosti.

Istraživali smo korišćenje slobodnog vremena potencijalno darovitih učenika uzrasta od 15-19. godine, koje smo identifikovali kao potencijalno darovite na osnovu njihovog uspešnog učestvovanja na takmičenjima u zemlji i inostranstvu u oblasti nauke, tehnike, umetnosti i sporta; uspešnog rada u školskim sekcijama; sportskim klubovima; u muzičkim školama; u regionalnim centrima za talente i istraživačkoj stanici Petnica. Na osnovu anonimnog anketiranja potencijalno darovitih učenika smo došli do podataka da materijalne prilike u porodici, deficitarnost porodice, mesto stanovanja učenika, utiču na količinu i kvalitet slobodnog vremena potencijalno darovitog učenika, na sistem vrednosti i samim tim na razvoj potencijala darovitosti kod učenika.

Ključne reči: Porodica, potencijalno daroviti učenici, slobodno vreme, sistem vrednosti, roditelji uzor darovitim učenicima.

„Najvažniji činilac je sam darovit učenik, i njegova odlučnost i borbenost, jer od toga zavisi koliko će slobode uspeti da sačuva za svoj autentičan razvoj. Ostali samo mogu da mu pruže podršku i da mu ne staju previše na put...“

*Roditelji treba da pruže toplinu i prihvatanje, da ne brinu previše niti da očekuju previše; mentor izazove i znanja, razumevanje i savete; nastavnici slobodu, pohvalu, podršku, razumevanje ; vršnjaci prihvatanje i druženje; šira društvena zajednica materijalnu potporu, ali i da traži rezultate...“
(M.R.)¹*

---

¹ Iz intervjua sa Maximom R., darovitim učenikom Medicinske škole u Novom Sadu; dobitnikom nagrade Izvršnog veća AP Vojvodine za postignute vrhunske rezultate na

1. UVOD

Saznanje velikog broja autora je da **porodica ima najvažniju ulogu u procesu socijalizacije i u odrastanju deteta**. Uslovi porodičnog života, posebno u prvim godinama detinjstva, odlučujući su za formiranje ličnosti. Kada Frojd i mnogi drugi autori tvrde da je **dete otac čoveka**, to je upravo naglašavanje značaja ranog detinjstva deteta na ličnost odraslog čoveka.

Istraživanja su pokazala da je, pored niza složenih uticaja, jedan od najvažnijih za razvitak buduće ličnosti deteta **osećanje sigurnosti, osećanje deteta da ga roditelji vole i da se brinu o njemu**. Nedovoljna briga za dete, ili nedostatak ljubavi prema detetu, prvenstveno su uzroci zbog kojih se kod deteta mogu razviti društveno nepoželjne osobine zatvaranje pred okolinom, povučenost i pasivnost.

Opšta atmosfera u porodici je od izuzetne važnosti za decu. Većina autora se slaže da deca iz porodica u kojima postoji međusobno poverenje, ljubav i drugarski odnosi i između roditelja samih i između roditelja i dece, verovatnije je da će biti odrasli ljudi sa pozitivnim osobinama, među kojima su i sigurnost u sebe, nezavisnost, uravnoteženost, bolji socijalni kontakti, nego što će postati deca iz porodica u kojima su česti sukobi i razmirice, u kojima nema dovoljno brige i ljubavi za decu, ili su iz marginalizovanih grupa.

U stručnoj literaturi ističu se posebno dva odnosa, **srdačan odnos prema detetu**, nasuprot hladnom odnosu, te **omogućavanje slobodne aktivnosti detetu nasuprot strogom ograničavanju njegove aktivnosti, kao uslovi razvoja zdrave i kreativne ličnosti**.

Dete koje ima osećaj pozitivne vezanosti za roditelje, žeće da bude što više u prisustvu roditelja, pa će tako biti i više mogućnosti za ugledanje na roditelje, a time i više mogućnosti da im roditelji unesu što više kvalitetnih sadržaja koji bude maštu, kreativnost, pozitivno mišljenje, humanost. Psiholozi ukazuju i na važnu ulogu korišćenja kognitivnih momenata, ubedljivanje i apelovanje na kognitivne funkcije deteta. Pokazalo se da već korišćenje označavanja pojedinih postupaka kao negativnih, na

---

takmičenjima i naučnim smotrama istraživačkih projekata iz oblasti hemije, biofizike, elektronike (u trenutku intervjuisanja diplomirao na FTN hemiju u Novom Sadu)

primer izjave: „To je lepo“, ili, „To je ružno“, imaju izrazit efekat. Zato su velike mogućnosti kod roditelja da kod dece formiraju, ne samo estetske kriterijume, već i humanističku orientaciju.

Drugi opšti stav roditelja o kome u stručnoj literaturi ima mnogo diskusije jeste davanje slobode aktivnosti deteta ili **permisivnost, nasuprot strogoj kontroli aktivnosti deteta, ili restriktivnosti u odnosu na dete.** Neki autori ukazuju na to da će efekti delovanja permisivnosti, odnosno, restriktivnosti zavisiti i od delovanja drugih faktora, posebno od emocionalnog konteksta u kome se ostvaruje kontrola aktivnosti deteta.

„.... Uvek sam želela da radim ono što me intersuje, želela sam da pitam i da znam. Moji roditelji, pre svega majka, su mi zaista omogućili odrastanje u jednoj podsticajnoj sredini. Prepostavljam da je u tom imalo velikog udela i što su moji roditelji prosvetni radnici, pa su jedno od centralnih mesta u mom odrastanju zauzele knjige (naglašeni faktor edukacije). Osnovna škola i vršnjaci se nisu baš proslavili u mom životu, sem moje nastavnice srpskog jezika, koju јu uvek pamititi kao svetao primer mog školovanja. Što se vršnjaka tiče, oni su, uglavnom, surovi prema deci koja se razlikuju, a radoznalu decu uglavnom svrstavaju u štrebere, pa i neki nastavnici.... Najlakše je raditi sa pasivnjom decom, pa tako, uglavnom, funkcioniše naša škola i predavanja ex katedra. Međutim, u tom periodu kao najbitnija za sticanje mog samopouzdanja je bila moja mama. U porodici sam razvijala i radoznalost, i spontanost i kreativnost i maštu...“ (S.M.)²

Nepotpunost porodice je takođe značajan faktor u razvoju deteta i njegovoj zdravoj socijalizaciji. Među značajnim porodičnim uticajima na razvoj deteta se u literaturi pominju i sledeći faktori: pripadnost određenoj klasi i društvenom sloju, materijalna situacija u porodici, obrazovanje roditelja, broj dece u porodici i red rođenosti deteta.

Međutim, danas se u literaturi ukazuje i na činjenicu da uticaj porodice na socijalizaciju ličnosti deteta nije samo u periodu detinjstva. I kasniji periodi života, a posebno **period adolescencije, predstavlja razdoblje u kojima je značajan ne samo uticaj faktora van porodice nego i porodice.**

---

² Iz intervjuja sa Stašom M., darovitom učenicom u oblasti društvenih nauka; u trenutku intervjuisanja apsolvent na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu

„Što se tiče pozitivnih primera koje usput sretah, bilo ih je zanemarljivo u odnosu na pozitivu stvorenu mojim entuzijazmom i željom za daljim istraživanjem i uopštavanjem zatečenih istina – pre svega – pozitivan stav moje majke, i njena dobronamerna pomoć u svakom trenutku, kao i reakcije ukućana i rodbine. Želeli su da neguju moje interesovanje, ali ne na uštrb mog telesnog i duševnog zdravlja, i ne želeteći da izvuku bilo kakvu korist iz toga...“ (Đ.V.)³

Period adolescencije predstavlja posebno osetljiv period razvitka jer se u to doba ostvaruje prelaz od potpune zavisnosti dece od roditelja u relativnu samostalnost dece. Mladi u tom periodu izrazito teže za nezavisnošću i samostalnošću, a ekonomska zavisnost od roditelja, kao i nedovoljna pripremljenost za život i nedostatak uslova za to ne dozvoljavaju im punu nezavisnost i samostalnost. Zato stručnjaci preporučuju da odnos roditelja u ovom periodu bude promišljen, odmeren, pažljiv. Neophodno je ispoljavanje tolerancije i mladima podariti izvesnu slobodu, a ukoliko to nije slučaj, može se izazvati protest, koji se može manifestovati i zatvaranjem i povlačenjem u sebe.

2. ISTRAŽIVANJE UTICAJA PORODICE KAO SREDINSKOG ČINIOCA NA RAZVOJ DAROVITOSTI KOD UČENIKA

U toku istraživanja korišćenja slobodnog vremena mladih u osnovnim i srednjim školama u Vojvodini, 2000, 2005. i 2007. godine zapazili smo da oko 20% anketiranih učenika ima potrebu za proširivanjem znanja i umeća u okviru dodatnog rada u: sekcijama u školi, udruženjima i klubovima, regionalnim centrima za talente i u Istraživačkoj stanici *Petnica*. Izvestan broj ovih učenika je učestvovao na takmičenjima u zemlji i inostranstvu, postizao natprosečne rezultate i osvajao odgovarajuće nagrade. **Ovako evidentirane učenike koji su jednom, ili više puta bili uspešni na**

---

³ Iz intervjua sa Đorđem V., darovitim učenikom Gimnazije „J.Jovanović Zmaj“ iz Novog Sada; dakov generacije; laureatom iz oblasti matematike, fizike, literarnog stvaralaštva; dobitnikom nagrada i specijalne nagrade Izvršnog veća APV za postignute vrhunske rezultate na takmičenjima u oblasti matematike, fizike i literarnog stvaralaštva (sada student na PMF u Novom Sadu)

takmičenjima u jednoj ili više oblasti, u zemlji i inostranstvu, a članovi su odgovarajućih školskih sekcija, smatrali smo potencijalno darovitima.

U periodu januar-maj 2007. godine za potrebe istraživanja korišćenja slobodnog vremena mlađih **konstruisali smo upitnik** kojim smo **anonimno anketirali učenike osnovnih škola** (VII i VIII razreda) i **srednjih škola** (I,II,III i IV razred) u **Vojvodini**. Približan broj anketiranih učenika osnovnih škola je bio oko 3600, a srednjih škola oko 2500 učenika. **Uvidom u sve anketne listove učenika, izdvojili smo one u kojima su učenici naveli:**

(1) da kreativno, ili stvaralački koriste svoje slobodno vreme; (2) da su članovi u jednoj, ili više školskih sekcija, ili klubova i udruženja; (3) da su učestvovali jednom, ili više puta na takmičenjima u zemlji i u inostranstvu u oblasti nauke, tehnike, umetnosti i sporta i imali nadposećna postignuća (da su osvojili jednu od nagrada); (4) da su polaznici jednog od regionalnih centara za talente, (5) da su učestvovali u radu Istraživačke stanice *Petnica*.

Izdvojili smo, za potrebe ovog istraživanja, po navedenim kriterijumima, kao potencijalno darovite učenike: 222 ispunjena anketna lista učenika osnovnih škola i 567 anketnih listova učenika srednjih škola. Od 789 anketiranih učenika 456 učenika je iz grada, a 333 učenika je sa sela. Od 789 anketiranih učenika 250 učenika su dečaci, a 539 učenika su devojčice.

Uz prezentaciju rezultata istraživanja, uveli smo fragmente iz intervjuja sa darovitim učenicima koji su dobili nagradu Izvršnog veća AP Vojvodine za postignute vrhunske rezultate na takmičenjima u zemlji i inostranstvu u oblasti nauke, tehnike, umetnosti i sporta.

2.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je bio da utvrdimo kako sredinski činoci: porodica, škola, nastavnici, vršnjaci, sadržaji slobodnog vremena, okruženje, sistem vrednosti i kulturni život u mestu u kome žive utiču na razvoj darovitosti kod učenika u Vojvodini. U okviru ovog istraživanja u **vezi sa porodicom darovitog učenika smo dobili sledeće podatke:** (1) koje je materijalno stanje porodice ispitanika i kako materijalno stanje porodice utiče na korišćenje slobodnog vremena darovitih učenika i negovanje njihovih interesovanja; (2) koje su osnovne vrednosti ispitanika i ko su im uzori; (3) koliko

slobodnog vremena provode u porodici i koji su njihovi zajednički sadržaji; (4) da li imaju podršku u porodici za zadovoljavanje svojih potreba u smislu kreativnog korišćenja slobodnog vremena i za svoj razvoj; (5) kako se osećaju; da li su prihváćeni, ili su usamljeni; sa kim razgovaraju kada imaju probleme; (6) koji im je sistem vrednosti i ko im je uzor.

2.2. Ciljevi postignuti istraživanjem

1. Dobili smo podatke o osnovnim socio-demografskim i materijalnim prilikama u porodicama potencijalno darovitih anketiranih učenika osnovnih i srednjih škola, učenika iz grada i učenika sa sela.
2. Dobili smo podatke o materijalnim prilikama u porodicama potencijalno darovitih učenika za njihovo negovanje kreativnih i stvaralačkih aktivnosti, rekreativnih i sportskih aktivnosti u okviru slobodnog vremena.
3. Dobili smo podatke o zadovoljstvu sadržajima slobodnog vremena potencijalno darovitih učenika u zavisnosti od materijalnih prilika u njihovim porodicama (potpunim i deficitarnim porodicama).
4. Dobili smo podatke o sadržajima korišćenja slobodnog vremena darovitog učenika u porodici i o uticaju porodice, podrškom i podsticajem za bavljenje oblašću u kojoj potencijalno daroviti učenik postiže rezultate.
5. Dobijeni su podaci o sistemu vrednosti darovitih učenika i njihovih porodica.
6. Od značaja je bilo kada je anketirani potencijalno daroviti učenik, pored zaokruženog odgovora, dopisao svoje mišljenje, kompletirao iskaz, ili zabeležio poruku, sugestiju. Upravo ove zabeleške su nam kompletirale sliku porodičnih uslova u kojima se daroviti učenik razvija.
7. Na kraju anketnog lista, gde smo ostavili prostor da nam napišu svoje utiske o prilikama u kojima žive i razvijaju se, o svemu što smatraju da je bitno u trenutku kada su anketirani, dobili smo takođe podatke koje smo obradili i koji su nam bili dragocena dopuna u odnosu na sliku koju su pružali odgovori na standardizovana pitanja.

2.3. Uzorak ispitanika i istraživanje

2.3.1. Tip škole

Izdvojili smo za potrebe ovog istraživanja, po navedenim kriterijumima, **kao potencijalno darovite učenike: 222 ispunjena anketna lista učenika osnovnih škola i 567 anketnih listova učenika srednjih škola.**

	broj	procenat
osnovna škola	222	28.1
srednja škola	567	71.9
Total	789	100.0

2.3.2. Socio-demografske karakteristike ispitanika

2.3.2.1. Mesto stanovanja

Naselje

Od 789 anketiranih potencijalno darovitih učenika osnovnih i srednjih škola, 456 darovita učenika je iz grada, a 333 darovita učenika su sa sela.

	broj	procenat
Grad	456	57.8
Selo	333	42.2
Total	789	100.0

Naselje

2.3.2.2. Polna struktura

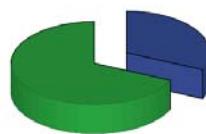
Od 789 anketiranih potencijalno darovitih učenika, 250 potencijalno darovita učenika su dečaci, a 539 potencijalno darovitih učenika su devojčice.

Procenti i frekvencije anketiranih učenika, dečaka i devojčica su prikazani u tabeli. Među ispitanicima je znatno veći broj devojčica u odnosu na dečake.

Pol

	broj	procenat
Muski	250	31.7
Zenski	539	68.3
Total	789	100.0

Pol

3.2.2.3. Struktura porodice

Većina ispitanika, potencijalno darovitih učenika i osnovnih i srednjih škola živi u porodicama sa **oba roditelja**, čak 85,6% učenika osnovnih škola i 86,4% učenika srednjih škola. Kada su u pitanju deficitarne porodice, znatno veći broj je onih učenika koji žive sa **majkom** u odnosu na one koji žive sa ocem.

Sa kim živiš?

	broj	procenat
roditeljima	680	86.2
majkom	99	12.5
ocem	8	1.0
rođacima	2	.3
Total	789	100.0

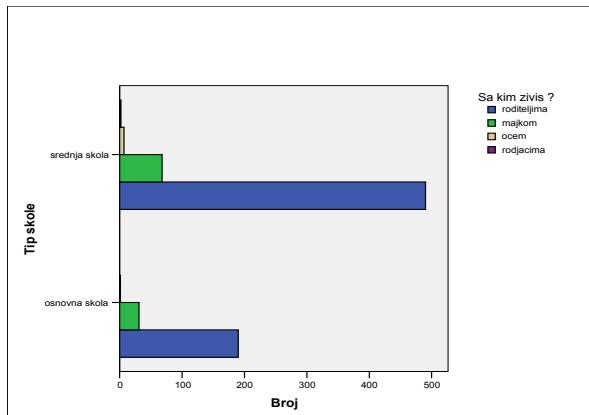
Tip skole	srednja škola osnovna škola	Sa kim živiš ?				Total
		Sa roditeljima	Sa maj kom	Sa ocem	Sa rođacima	
		490	68	7	2	567
		86,4%	12,0%	1,2%	,4%	100,0%
		190	31	1	0	222
		85,6%	14,0%	,5%	,0%	100,0%
	Total	680	99	8	2	789

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	2,257 (a)	3	,521
Valjani slučajevi	789		

... ”Život darovitog deteta se veoma razlikuje od života prosečnog deteta. Da bi izuzetan dar bio realizovan i zadovoljen, potrebno je maksimalno stimulisati i podržavati razvitak talenta. Najbolji način

da se otkrije darovitost je da se prati ono u šta se dete upušta celim svojim bićem i u čemu traži podsticaj roditelja i okoline. Kod mlađih ljudi treba pratiti 'zapaljenost' za neku oblast, ne obazirući se na to da li ta oblast izgleda 'praktična' za njihovu budućnost, jer često roditelji ne žele da im se deca 'zamajavaju' nekim nepraktičnim aktivnostima od kojih ne može 'da se živi'. Takav stav roditelja je možda odgovarajući za decu sa prosečnim sposobnostima, ali ne za izuzetno darovite jer, ako daroviti ostvare svoju darovitost, naćiće i način da svojim radom i dobro zarađuju.“(N.J.)⁴

3.2.2.4. Materijalni status porodica ispitanih potencijalno darovitih učenika

Najveći broj ispitanika se izjasnio da je **imovno stanje njihove porodice dobro**, 49,5% potencijalno darovitih učenika osnovne škole i 45,7% potencijalno darovitih učenika srednje škole. Zatim sledi procena da je **materijalno stanje porodice srednje, kod 39,2% potencijalno darovitih učenika srednje škole**, i ono je najverovatnije i najbliže realnoj proceni, jer su ga izrekli učenici srednje škole koji su u procenjivanju socijalno zreliji, u odnosu na učenike osnovne škole (a možda i spremniji da to iskreno i iskažu).

Među ispitanicima u srenjim školama 4,5% se izjasnilo da im je materijalno stanje porodice loše. Kao odlično materijalno

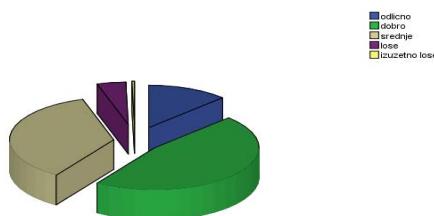
⁴ Iz intervjuja sa Nebojšom J., ocem dvoje darovite dece (ćerka Sandra, u oblasti likovne umetnosti i sin Damjan u sportu)

stanje svoje porodice je procenilo 19,8% ispitanika osnovnih škola. **Neposrednim pregledom anketnih listova, stekli smo uvid da je većina potencijalno darovitih učenika srednjih škola koji su se izjasnili da im je materijano stanje porodice loše iz seoskih sredina, a da je većina ispitanika koji su se izjasnili da im je materijalno stanje u porodici odlično iz gradskih sredina.**

Kakvo je po Tvojim mišljenju imovno stanje Tvoje porodice?

	broj	procenat
odlicno	99	12.5
dobro	369	46.8
srednje	283	35.9
lose	35	4.4
izuzetno lose	3	.4
Total	789	100.0

Kakvo je, po tvom misljenju imovno stanje Tvoje porodice ?

		Kakvo je, po Tvojim mišljenju imovno stanje Tvoje porodice ?					Total
		Odlicno	dobro	Srednje	lose	izuzetno lose	
Tip skole	srednja skola	55	259	222	28	3	567
	osnovna skola	9,7%	45,7%	39,2%	4,9%	,5%	100,0%
	Total	44	110	61	7	0	222
		19,8%	49,5%	27,5%	3,2%	,0%	100,0%
		99	369	283	35	3	789

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	21,916(a) 789	4	,000
Valjani slučajevi			

3.2.2.4.1. Da li Ti materijalne prilike u Tvojoj porodici pružaju mogućnost za organizaciju slobodnog vremena sa sadržajima koje Ti želiš?

Potencijalno daroviti učenici osnovnih škola, 74,8% njih, **zadovoljni su materijalnim prilikama** u svojoj porodici i sa materijalnim mogućnostima za organizovanje i provođenje svog slobodnog vremena, dok je **30,7% darovitih srednjoškolaca samo delimično zadovoljno** sa materijalnim mogućnostima u svojim porodicama za kreativno korišćenje svog slobodnog vremena, u odnosu na 22,5% potencijalno darovita učenika delimično zadovoljnih iz osnovne škole.

Najizrazitiji materijalni problem, koji ispitanici navode u anketnom listu, imaju učenici-putnici, koji svakodnevno putuju iz mesta stanovanja u školu.

Sumirajući navode ispitanika, može se reći da je standard srednjoškolske omladine varijabla koja odlučujuće utiče i na stepen njihovog zadovoljstva korišćenjem slobodnog vremena, jer što je standard niži i količina materijalnih sredstava koja se mogu izdvojiti u porodici za zadovoljavanje njihovih kulturnih, kreativnih potreba i bavljenja omiljenim hobijem i sl., je sve manji. Manja količina sredstava utiče i na obim zadovoljavanja kulturnih potreba (poseta pozorištu, bioskopima, putovanja i sl.) i na profilisanost interesovanja za sadržaje u slobodnom vremenu.

Među mladima, po navodima ispitanika, sve je izrazitija razlika u materijalnom statusu, onom koji im porodica obezbeđuje. Te razlike se očitavaju i u **izboru subkulture**, izboru mesta na koja izlaze, koju muziku slušaju, sa kojim se ljudima se sreću, sa kim se druže, kako se oblače, gde putuju, gde realizuju svoja letovanja i zimovanja, ko su im uzori i sl.

Retke su mogućnosti da mladi koriste stipendiju u ovom uzrastu, kojom bi poboljšali svoj materijalni položaj, a još su ređe prilike da ličnim radom ostvare zaradu u okviru svog

slobodnog vremena. Zato bi trebalo u strategiji koja bi se bavila darovitim mladima posebnu pažnju posvetiti ovom uzrastu, od 15. do 19. godine i materijalno propratiti društvenim sredstvima potrebe darovitih učenika.

Neki od anketiranih učenika su postavili pitanje zašto je tako malo mogućnosti u okviru šire društvene zajednice da se dobije državna stipendija, ili stipendija pojedinih preduzeća, ili iz donacija-za srednjoškolce, koja bi im **olakšala školovanje i pomogla u negovanju posebnih darovitosti** (kupovinom muzičkog instrumenta, slikarskog materijala, odgovarajuće sportske opreme), **za odlazak na takmičenja u inostranstvo, za učenje stranih jezika, za uključivanje na razne kurseve za proširivanje znanja, ili negovanje sportskih aktivnosti i hobija u okviru slobodnog vremena.**

	broj	procenat
da	525	66.5
ne	40	5.1
delimicno	224	28.4
Total	789	100.0

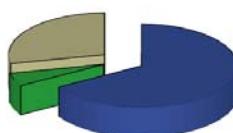
„Videla sam Petnicu, Malu akademiju nauka na Jalti, Centre za mlade talente... U svetu su popularni kampovi za darovite. Cilj je, uvek, podsticaj da darovitost nadje svoj izraz, da posluži razvoju pojedinca i zajednice. Čovek je najvažnija ‘institucija’...“ (prof.M.Š.)⁵

---

⁵ Iz intervjuja sa prof. Milenom Š. koja je izuzetan i nezaboravan professor hemije mnogim učenicima i mentor darovitim učenicima na takmičenjima

Da li ti materijalne prilike pružaju prilike za organizaciju slobodnog vremena ?

da
ne
delimično

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	Značajnost
χ^2 kvadrat	10,309(a)		
Valjani slučajevi	789	2	,006

“*Moj idol je moja majka, koja iako puno radi uvek ima reč podrške za mene i moga brata. Moja majka je dobar čovek i pametna žena.*”

(Učenica, 15 godina, Karlovačka gimnazija, Sremski Karlovci)

“*Moji roditelji su moji idoli jer su pored svih problema istrajali; nikada nisu posustali i zato što su, pre svega VELIKI LjUDI.*”

(Učenica, 16 godina, Gimnazija i ekonomска škola “Dositej Obradović”, Bačka Topola)

“*Osoba kojoj se divim je moj otac, koji se ceo život žrtvovao za našu porodicu i radio za mene i mog brata da nam obezbedi donekle normalan život i obrazovanje. Moj otac je iskren i pošten, čak često i na svoju štetu, koji uvek kaže što i misli. Odgovoran je. On me uvek savetuje da u životu radim ono što volim, bez obzira što to ne pruža veliku ekonomsku moć. Poštujem ga što nije materialista i što moju majku voli i poštuje već 25 godina.*”

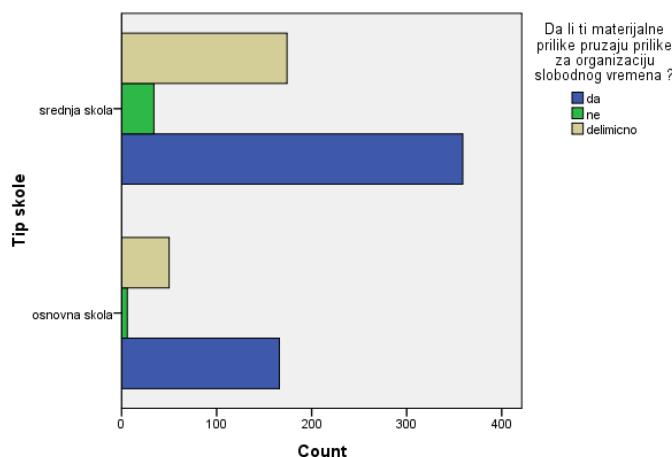
(Učenica, 19 godina, Poljoprivredna škola “Josif Pančić”, Pančevo)

		Da li ti materijalne prilike pružaju mogućnosti za organizaciju slobodnog vremena ?			
		da	ne	delimicno	Total
Tip skole	osnovna skola	166 74,8%	6 2,7%	50 22,5%	222 100,0%
	srednja skola	359 63,3%	34 6,0%	174 30,7%	567 100,0%
	Total	525 66,5%	40 5,1%	224 28,4%	789 100,0%

χ^2 kvadrat test

χ^2 kvadrat	Vrednost	df	znacajnost
Pearson Chi-Square	10,309 ^a	2	,006

Bar Chart

Iz tabele i grafikona i vrednosti χ^2 kvadrat testa vidimo da kod potencijalno darovitih učenika u osnovnim školama materijalne prilike značajno više utiču na organizaciju slobodnog vremena, nego kod potencijalno darovitih učenika srednjih škola.

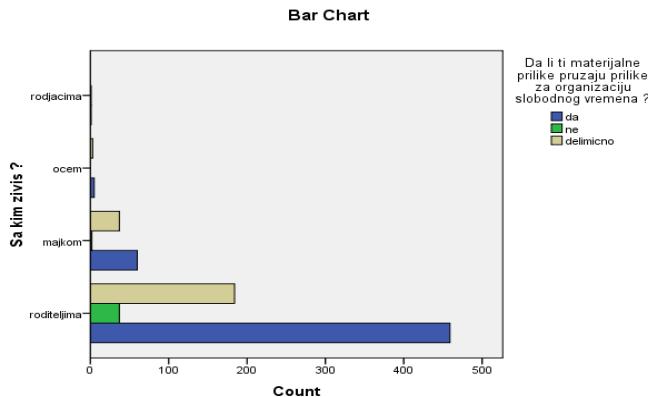
3.2.4.1.1. Potencijalno daroviti učenici i materijalne prilike u potpunim i deficitarnim porodicama

Iz tabele i grafikona i vrednosti χ^2 kvadrat testa koji sledi, a odnosi se na potencijalno darovite učenike koji potiču iz potpunih ili iz deficitarnih porodica, vidimo da **darovitim učenicima koji žive samo sa jednim roditeljem materijalne prilike u porodici značajno nepovoljnije utiču na organizaciju slobodnog vremena nego darovitim učenicima koji žive sa oba roditelja.**

	Da li ti materijalne prilike pruzaju mogućnosti za organizaciju slobodnog vremena ?			
	da	ne	delimicno	Total
Sa kim roditeljima zivis ?				
majkom	459 67,5%	37 5,4%	184 27,1%	680 100,0%
ocem	60 60,6%	2 2,0%	37 37,4%	99 100,0%
rodjacima	5 62,5%	0 .0%	3 37,5%	8 100,0%
Total	525 66,5%	40 5,1%	224 28,4%	789 100,0%

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	15,131^a	6	,019

3.2.2.4.2. Da li radiš na kompjuteru ?

Sa kim zivis ?	Da li radis na kompjuteru ?			
	da	ne	nemam priliku	Total
roditeljima	606	53	21	680
	89,1%	7,8%	3,1%	100,0%
majkom	78	12	9	99
	78,8%	12,1%	9,1%	100,0%
ocem	6	0	2	8
	75,0%	,0%	25,0%	100,0%
rodjacima	2	0	0	2
	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Total	692	65	32	789
	87,7%	8,2%	4,1%	100,0%

χ^2 kvadrat test

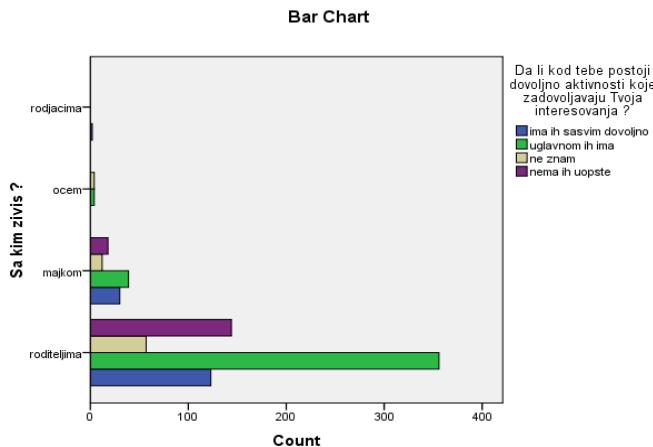
	Vrednost	df	značajnost
χ^2 kvadrat	20,524^a	6	,002

Iz tabele i grafikona i vrednosti χ^2 kvadrat testa vidimo da potencijalno daroviti učenici koji žive sa oba roditelja značajno više rade na kompjuteru. To su i učenici koji imaju svoj kompjuter i internet, te samim tim i bolje prilike za samoobrazovanje.

3.2.2.4.3. Da li postoji dovoljno aktivnosti u slobodnom vremenu koje zadovoljavaju Tvoja interesovanja ?

		Sa kim zivis ?				
		roditeljima	majkom	ocem	rodjacima	Total
Da li kod Tebe postoji dovoljno aktivnosti koje zadovoljavaju Tvoja interesovanja ?	ima ih sasvim dovoljno	123	30	0	2	155
		18,1%	30,3%	,0%	100,0%	19,6%
	uglavnom ih ima	356	39	4	0	399
		52,4%	39,4%	50,0%	,0%	50,6%
	ne znam	57	12	4	0	73
		8,4%	12,1%	50,0%	,0%	9,3%
	nema ih uopste	144	18	0	0	162
		21,2%	18,2%	,0%	,0%	20,5%
Total		680	99	8	2	789
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

χ^2 kvadrat test			
	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	37,029^a	9	,000

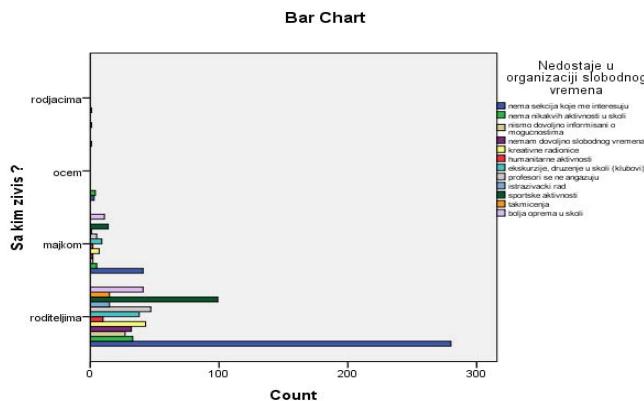
Iz tabele i grafikona i vrednosti χ^2 kvadrat testa vidimo da **daroviti učenici koji žive sa jednim od roditelja, u deficitarnoj porodici, značajno više smatraju da postoji dovoljno aktivnosti koje zadovoljavaju njihova interesovanja, dok deca koja žive sa oba roditelja značajno više smatraju da situacija nije baš takva.**

„Darovita deca su zaista izuzetna bića i tako im treba i prići i stvoriti opštu atmosferu u vrtiću i kasnije u razredu da ne budu ismevani i omalovažavani od strane vršnjaka. Međutim, veliki problem je što u našim redovnim školama ne postoje stručna lica edukovana za prepoznavanje i rad sa darovitom decom. Kada su nam deca bila mala, nismo znali kome da se obratimo za savet kako da obrazujemo i vaspitavamo darovito dete. Nadali smo se da će na školskom uzrastu to pitanje biti lakše rešeno... Međutim, kada sam razgovarala sa pedagogom pri upisu Tominom u OŠ i zamolila je da saradujemo, jer je Toma već odavno čitao i samoobrazovao se u toku predškolskog uzrasta (bojala sam se da mu ne bude dosadno i da iz tog razloga ima odbojnost prema školi), pedagog mi je odgovorila: ‘Ništa ne brinite, do IV razreda će on biti sasvim normalno dete.’ ... “ (K.N.)⁶

⁶ Iz intervjuja sa Kristinom N. (prof. engleskog jezika), majkom talentovanog učenika Tome N., koji je od svoje druge godine čitao i imao posebna interesovanja u oblasti matematike, fizike, hemije.

		Sa kim živis ?				
		roditeljima	majkom	ocem	rodjacima	Total
Nedostaje u organizaciji slobodnog vremena	nema sekcija koje me interesuju	280 41,2%	41 41,4%	3 37,5%	1 50,0%	325 41,2%
	nema nikakvih aktivnosti u skoli	33 4,9%	5 5,1%	4 50,0%	0 ,0%	42 5,3%
	nismo dovoljno informisani o mogucnostima	27 4,0%	2 2,0%	0 ,0%	0 ,0%	29 3,7%
	nemam dovoljno slobodnog vremena	32 4,7%	2 2,0%	0 ,0%	1 50,0%	35 4,4%
	kreativne radionice	43 6,3%	7 7,1%	0 ,0%	0 ,0%	50 6,3%
	humanitarne aktivnosti	10 1,5%	2 2,0%	0 ,0%	0 ,0%	12 1,5%
	ekskurzije, druzenje u skoli (klubovi)	38 5,6%	9 9,1%	0 ,0%	0 ,0%	47 6,0%
	profesori se ne angazuju	47 6,9%	5 5,1%	0 ,0%	0 ,0%	52 6,6%
	istrazivacki rad	15 2,2%	1 1,0%	0 ,0%	0 ,0%	16 2,0%
	sportske aktivnosti	99 14,6%	14 14,1%	0 ,0%	0 ,0%	113 14,3%
takmicenja		15 2,2%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	15 1,9%
	bolja oprema u skoli	41 6,0%	11 11,1%	1 12,5%	0 ,0%	53 6,7%
Total		680 100,0%	99 100,0%	8 100,0%	2 100,0%	789 100,0%

χ^2 kvadrat test			
	Vrednost	df	značajnost
χ^2 kvadrat	55,947^a	33	,008

Iz tabele i grafikona i vrednosti χ^2 kvadrat testa vidimo da potencijalno darovitim učenicima koji žive samo sa jednim roditeljem značajno više nedostaju aktivnosti u školi, kreativne radionice, ekskurzije, bolja opremljenost škole, dok potencijalno darovitim učenicima koji žive sa oba roditelja značajno više nedostaje količina slobodnog vremena, angažovanje predmetnih profesora, mentora, više prilika za takmičenja, informisanost o mogućnostima kreativnog korišćenja slobodnog vremena i prilika za promovisanje svog postignuća.

„Darovitim mladim ljudima treba puno samoće i slobode i to je osnovno, jer ako im to oduzmem neće biti više daroviti, već samo brzi i spretni. Pored tog,a, treba im izazova i prilike za uspeh, tako da sa njima treba da radi neko mlađi i sličniji njima, otvoren, neko ko je i sam tragalac za odgovorima na more pitanja. Ta osoba/osobe trebalo bi da im budu dostupne, ali ne i da ih pritisnaju. Najbolje bi bilo okupiti grupicu vršnjaka sličnih sposobnosti i interesovanja, koja bi se sama organizovala oko svojih ciljeva (vrlo brzo u toj grupici bi se znalo ko šta zna i šta treba da radi). Trebalo bi im samo obezbediti podršku u vidu materijala i znanja i starijeg koordinatora...“ (Z.R.)⁷

⁷ Iz intervjua sa Zoranom R., darovitim učenikom Gimnazije “Isidora Sekulić”

3.2.2.5. Uticaj porodice na sadržaje i na načine korišćenja slobodnog vremena potencijalno darovitih učenika

Na osnovu odgovora ispitanika, vidi se da porodica **igra značajnu ulogu u životu i osnovnoškolskih i srednjoškolskih učenika**. Kod 86,5% učenika osnovnih škola i 85,2% učenika srednjih škola roditelji su upoznati sa sadržajima i načinima njihovog korišćenja slobodnog vremena, i na njih utiču. Izvestan broj ispitanih učenika se izrazio i da **ima podršku u porodici** za svoje kreativne aktivnosti van škole, za bavljenje stvaralačkim aktivnostima i sportom. Veći broj učenika u osnovnoj školi ima podršku roditelja u odnosu na srednjoškolce.

Pitanje: Da li su Tvoji roditelji upoznati kako provodiš slobodno vreme i kako utiču na Tebe?

		Da li su Tvoji roditelji upoznati kako provodis slobodno vreme i kako utiču na tebe?				Total
		uticu	ne uticu	podrzavaju razvoj moje kreativnosti	nisu	
Tip skole	srednja skola	483	70	14	0	567
		85,2%	12,3%	2,5%	,0%	100,0%
	osnovna skola	192	19	9	2	222
		86,5%	8,6%	4,1%	,9%	100,0%
Total		675	89	23	2	789

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	8,543 (a)	3	,036
Valjani slucajevi	789		

3.2.2.5.1. Provodenje slobodnog vremena učenika u krugu porodice

Većina ispitanika potencijalno darovitih učenika osnovnih škola (46,4%) i potencijalno darovitih učenika srednjih škola (52,4%) provodi pasivno svoje slobodno vreme u krugu svoje porodice (uz TV program, obedujući). Osnovci (32,9%) više nego srednjoškolcu (29%) razgovaraju u slobodnom vremenu sa roditeljima. Oni ispitanici koji u okviru svoje porodice provode aktivno i kreativno svoje slobodno vreme, kao porodične sadržaje navode: zajedničko obavljanje nekih kreativnih poslova; zajednička putovanja; odlaske u pozorište, muzeje i galerije; posete koncertima i izložbama; zajedničko upražnjavanje sportsko-rekreativnih programa; odlaske na izlete i boravke u prirodi; zajednička letovanja.

			Kako provodis slobodno vreme u okviru porodice?				Total
			Pasivno	kreativno	Aktivno	Razgovori	
Tip skole	srednja skola		297	70	31	169	567
			52,4%	12,3%	5,5%	29,8%	100,0%
	osnovna skola		103	30	16	73	222
			46,4%	13,5%	7,2%	32,9%	100,0%
Total			400	100	47	242	789

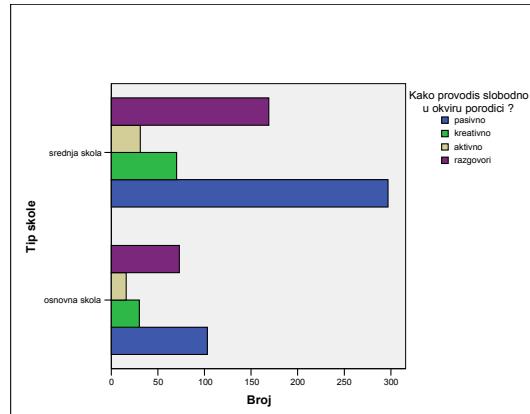
χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	značajnost
χ^2 kvadrat	2,602 (a) 789	3	,457
Valjani slučajevi			

“*Moj otac je moj uzor, jer je istrajan, vredan, principijelan, odgovoran. Dobra osoba.*”
(Učenik, 16 godina, Srednja tehnička škola “N. Tesla”, Sr. Mitrovica)

“Moj idol je moja majka koja je uspela i da nas decu odgaja i da ostvari karijeru...”

(Učenica , 16 godina, Gimnazija “Mihailo Pupin”, Kovačica)

3.2.2.6. Sistem vrednosti ispitanih potencijalno darovitih učenika i njihovo zadovoljstvo životom

3.2.2.6.1. Vrednosti

Dominantna vrednost kod ispitanih potencijalno darovitih učenika je **porodica**, negovanje harmoničnih odnosa, ljubavi i podrške; kod 51,5% potencijalno darovitih srednjoškolaca i 41,4% potencijalno darovitih učenika osnovne škole. I kod potencijalno darovitih srednjoškolaca (28,2%) i kod potencijalno darovitih osnovaca (30,2%) na drugom mestu na lestvici vrednosti je **materijalna sigurnost**.

Na trećem mestu kod potencijalno darovitih učenika osnovne škole je **uspešnost u školi i u daljem obrazovanju**, a kod srednjoškolaca su to **putovanja i upoznavanje novih ljudi i krajeva**. I dok su potencijalno daroviti srednjoškolci vrednovali dobar provod, potencijalno daroviti osnovci su se češće opredeljivali za sportske uspehe kao vrednost. Dobri prijatelji su od većeg značaja za potencijalno darovite osnovce u odnosu na potencijalno darovite srednjoškolce.

„Porodica mi puno znači i sada kada sama mogu da se izdržavam dok studiram u drugom gradu, u drugoj državi, uočavam kvalitet odnosa i uzajamne ljubavi. U mojoj porodici smo svi daroviti u jednoj zajedničkoj oblasti, iz matematike i u pojedinačnim, sasvim različitim oblastima. Kada su u pitanju ličnosti, zajednički nam je da smo svi snažne i nepopustljive ličnosti, a svako je na svoj način osetljiv i osećajan, i sa očekivanjima. Ipak, harmonično se uklapamo po principu komplementarnosti i svako od nas iznad svega voli slobodu. To je ključna reč naših odnosa. Sestra je bila još u srednjoj školi u Americi, a ja studiram u Sloveniji. Svi su očekivali da će studirati matematiku u Novom Sadu, na PMF-u, a ja sam izabrala put kojim se ređe ide, muziku. Naučila sam da idem u drugom smjeru u odnosu na ljude u mom okruženju, ali, pre svega zbog podrške roditelja koju sam uvek imala...“

Mislim da je poređ slobode u razvoju učenika sa više darovitosti (slobode izbora, u svemu i uvek!), važna i hrabrost, odgovornost, ljubav u svemu i uvek. Tek tada igrat ulogu podrška roditelja, na pravi način i u pravi čas, povoljne okolnosti u okruženju (stipendija, vršnjaci, mentori). Izdvojila bih među sredinskim činiocima kao podsticaj za razvoj darovitosti i susrete sa talentovanim, odraslim stvaraocima koji nam mogu biti uzor, podrška...“ (J.S.)⁸

Šta Ti je na prvom mestu, ideal života kome težiš?		srednja skola	osnovna škola	
Šta Ti je na prvom mestu, ideal života kome težiš?	materijalna sigurnost	160	67	227
	harmonična porodica u kojoj imaš ljubav i podršku	292	92	384
	dobri prijatelji	30	16	46
	putovanja i upoznavanje novih ljudi i krajeva	40	14	54
	uspešnost u školi i daljem obrazovanju	35	27	62
	dobar provod	6	2	8
	sportski uspesi	4	4	8
Total		567	222	789

⁸ Iz intervjua sa Jelenom S., talentovanom učenicom specijalnog matematičkog odeljenja Gimnazije „J.Jovanović Zmaj“ u Novom Sadu i srednje Muzičke škole „I.Bajić“, dobitnice mnogobrojnih nagrada za postignute vrhunske rezultate na takmičenjima u zemlji i inostranstvu u oblasti matematike i muzike (oboa)

Šta Ti je na prvom mestu, ideal života kome težiš?	materijalna sigurnost	28,2%	30,2%	28,8%
	harmonična porodica u kojoj imaš ljubav i podršku	51,5%	41,4%	48,7%
	dobri prijatelji	5,3%	7,2%	5,8%
	putovanja i upoznavanje novih ljudi i krajeva	7,1%	6,3%	6,8%
	uspešnost u školi i daljem obrazovanju	6,2%	12,2%	7,9%
	dobar provod	1,1%	,9%	1,0%
	sportski uspesi	,7%	1,8%	1,0%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

χ^2 kvadrat test

	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat Valjani slučajevi	13,877(a) 789	6	,031

Na pitanje **kome se dive i ko im je uzor**, 85% potencijalno darovitih učenika osnovnih škola i 78% potencijalno darovitih učenika srednjih škola je odgovorilo da su to njihovi **roditelji**.

“Osoba kojoj se divim je moja **Majka**, jer se puno trudi oko mene i sve mi pruža...”
(učenik, 15 godina, OŠ “Milica Stojadinović Srpskinja”, Vrdnik)

“**Moja majka** Esterka koja je uporna i sve postigne što želi i dobije. Sve nas jako voli i po meni je najbolja majka na svetu.”
(učenik, 15 godina, OŠ “Sećenji Ištvan”, Subotica)

“**Moj tata** je izuzetan čovek koji puno radi za mene i celu porodicu.” (učenik, 14 godina, OŠ “21. oktobar”, Sombor)
“**Moja majka** je najbolja osoba na svetu jer nas sve drži na okupu i vodi dobar poslovni i porodični život.”
(učenik, 14 godina, OŠ “Nikola Tesla”, Bačka Topola)

“**Ličnost kojoj se najviše divim je moja majka** jer je dobra, pametna, uvek će pomoći svakome i sve gleda sa realne strane, daje mi savete i zato je najbolja...”
(učenica, 15 godina, OŠ “Peteši brigade”, Kula)

"Moja majka je moj uzor zato što istraje u svemu što želi i ne dozvoljava da je iko podcenjuje, omalovažava i slično..."
 (učenica, 15 godina, OŠ "Čeh Karolj", Ada)

3.2.2.7. Komunikacija i bliskost u porodici

Većina ispitanika, 65,3% potencijalno darovitih učenika osnovnih škola i 63,8% potencijalno darovitih učenika srednjih škola mogu otvoreno da razgovaraju o problemima koji ih muče sa članovima svoje porodice (najčešće navode majku, sestru, ili brata), ili sa bliskim prijateljima.

Među darovitim učenicima u osnovnoj školi je **8,6% onih koji ne mogu da otvoreno razgovaraju o problemima koji ih muče**, a među potencijalno darovitim srednjoškolcima je čak **32,4% ispitanika koji mogu samo ponekad da razgovaraju sa bliskom osobom o problemima koji ih muče**.

		Da li mozes otvoreno da razgovaraš o problemima koji Te muče?			Total
		da	ne	Pone kad	
Tip skole	srednja skola	360	21	183	564
	osnovna skola	145	19	58	222
Total		505	40	241	786

χ^2 kvadrat test

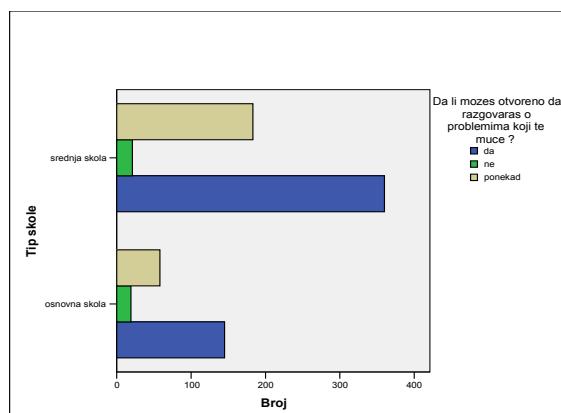
	Vrednost	df	znacajnost
χ^2 kvadrat	9,448 (a)	2	,009
Valjani slučajevi	786		

Na osnovu odgovora ispitanika, vidi se da **porodica igra značajnu ulogu u životu potencijalno darovitih osnovnoškolskih i potencijalno darovitih srednjoškolskih učenika**. Kod 86,5% potencijalno darovitih učenika osnovnih škola i 85,2% potencijalno

darovitih učenika srednjih škola roditelji su upoznati sa sadržajima i načinima njihovog korišćenja slobodnog vremena, i na njih utiču. Izvestan broj ispitanih učenika se izrazio i **da ima podršku u porodici** za svoje kreativne aktivnosti van škole, za bavljenje stvaralačkim aktivnostima i sportom. **Veći broj potencijalno darovitih učenika u osnovnoj školi ima podršku roditelja u odnosu na potencijalno darovitih srednjoškolce.**

Većina potencijalno darovitih učenika osnovnih škola (46,4%) i potencijalno darovitih učenika srednjih škola (52,4%) provodi pasivno svoje slobodno vreme u krugu porodice (uz TV program, obedujući). Osnovci (32,9%) više nego srednjoškolci (29%) razgovaraju u slobodnom vremenu sa roditeljima. Oni ispitanici koji **u okviru svoje porodice provode aktivno i kreativno svoje slobodno vreme**, kao porodične sadržaje navode: zajedničko **obavljanje nekih kreativnih poslova; zajednička putovanja; odlaske u pozorište, muzeje i galerije; poste koncertima i izložbama; zajedničko upražnjavanje sportsko-rekreativnih programa; odlasci na izlete i boravci u prirodi; zajednička letovanja.**

Imajući u vidu činjenicu da su ispitanici učenici adolescenti, kada grupa vršnjaka postaje značajan agens socijalizacije i kada je društvo vršnjaka atraktivnije, **može se reći da dobijeni rezultat ukazuje da su veze sa porodicama kod naših ispitanika očuvane.**

3. ZAKLJUČCI

1. Uticaj porodice na razvoj potencijalno darovitih učenika.

Najveći broj ispitanika je iz potpunih porodica, porodica sa oba roditelja. Najveći broj potencijalno darovitih učenika procenjuje materijalno stanje svojih porodica kao dobro. Većina ispitanika smatra da imaju zadovoljavajuće materijalne mogućnosti za provođenje svog slobodnog vremena na način koji im najviše odgovara: da proširuju svoja znanja iz više oblasti; neguju omiljeni hobи; idu na takmičenja; da se bave sportom; da idu u muzičku školu; da uče strane jezike; da izlaze; da putuju i druže se sa vršnjacima. **Ispitanici iz grada i ispitanici iz potpunih porodica imaju povoljnije kulturne i socio-materijalne prilike za negovanje kreativnih i sportsko-rekreativnih sadržaja u odnosu na ispitanike sa sela i iz porodica sa jednim roditeljem.**

Provodenje slobodnog vremena u krugu porodice zastupljeno je kod većine ispitanika. Dobijeni rezultati istraživanja ukazuju na to da su veze između ispitanika sa njihovim porodicama kod većine očuvane, da su odnosi prisni i najčešće sa podrškom roditelja u ispunjavanju zahteva učenika za finansiranjem njihovog dodatnog obrazovanja, negovanja omiljenog hobija, sportskih aktivnosti.

2. Uticaj porodice na sistem vrednosti i zadovoljstvo životom potencijalno darovitih učenika.

Dominantne vrednosti kod ispitanika su (1) **porodica**, negovanje harmoničnih odnosa, ljubavi i podrške; (2) školovanje, uspešnost u školi i daljem obrazovanju i (3) drugarstvo.

Većina ispitanika je uglavnom zadovoljna sopstvenim životom, što je ohrabrujući podatak, naročito imajući u vidu osetljiv uzrast na kome se ispitanici nalaze, kada je nezadovoljstvo sobom vrlo često među mladima.

Osećanje usamljenosti nije prisutno kod velikog broja ispitanika. Najveći broj učenika može da razgovara o svojim problemima sa nekim iz porodice ko mu je blizak, bar povremeno. Najčešća osoba sa kojom ispitanici razgovaraju o problemima koji ih muče je majka, sestra ili brat, otac, ili blizak prijatelj.

3. *Šesnaestogodišnjim potencijalno darovitim učenicima je neophodno mnogo više pažnje i u porodici i u školi.* I ovo istraživanje je ukazalo na to da bi posebnu pažnju trebalo usmeriti na potencijalno darovite učenike u šesnaestoj godini, (I i II razred srednje škole) jer nam na to oni sami ukazuju u anketnim listovima. Značajan broj intervjuisanih šesnaestogodišnjaka, potencijalno darovitih učenika koji su u toku osnovne škole, uz veliku i značajnu podršku roditelja uspevali na vreme da budu identifikovani kao daroviti u određenim oblastima, da imaju podršku i vođstvo predmetnog nastavnika-mentora i da idu na takmičenja i dobijaju kao podsticaj razvoju svoje darovitosti priznanje, pohvalu, nagradu, često kada predu u srednju školu **nemaju uslove za kontinuitet razvoja darovitosti iz više različitih razloga**; ili je loše opremljena škola; ili nema odgovarajućih sekcija; predmetni nastavnici nisu zainteresovani za dodatni rad sa učenicima; nemaju podsticaj. **Ovo je često i preloman trenutak u razvoju potencijala darovitosti**. Porodica bi trebalo da ispuni svoju ulogu, a srednje škole, pored specijalizovanih za talente, da organizovanije prime potencijalno darovite učenike koji im stižu iz osnovnih škola i da nastoje da nastave da rade sa njima u okviru vannastavnog programa.

Jasno određena strategija rada sa potencijalno darovitim učenicima je i iz ovih razloga neophodna.

* * *

Dok sam čitala anketne listove koje su ispisali daroviti učenici u delu gde su govorili sa puno ljudske topline i iskrene zahvalnosti o onome što im roditelji pružaju, svesni da se njihovi roditelji u svom posvećenju njima i njihovom razvoju i žrtvuju, bilo mi je žao što mediji ne intervjuju češće ove marljive, iskrene, zlatne mlade ljude da ih svi upoznamo i čujemo i da i njihovi roditelji i roditelji mnoge druge dece saznavaju koliko ih njihova deca vole i puštu. Možda bi to u svima nama pokrenulo više neophodan optimizam, jer uloga darovitosti i jeste, uvećavanje dobrote, lepote, vrlina i stvaralaštva.

Literatura:

- Đorđević, B. (1978): *Individualizacija vaspitanja darovitih*, Beograd, Prosveta-Institut za pedagoška istraživanja
- Đorđević, B. (1995): *Daroviti učenici i (ne)uspeh*, Beograd, Zajednica učiteljskih fakulteta Srbije

- Đurić, Đ. (2008): *Psihologija i obrazovanje*, USEE-Unija fakulteta jugoistočne Evrope, Novi Sad, Prometej
- Eyre, D. (1997): *Able Children in Ordinary Schools*, David Fulton Publishers, London
- Campbell, J, Eyre. D. (2007) *The English Model of Gifted and Talented Education: Policy, context and challenges in Conceptions of Giftedness* Ed Phillipson, S. and McCann M. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc
- Ferbezer, I.(2002): *Darovitost: Izabrani radovi prezentirani u svetu*, Vršac, Viša škola za obrazovanje vaspitača
- Ferbezer, I. (2004): *Poučavanje samousmeravajućeg učenja, prioritet za nadarene i talentovane*, Vrčac, VŠV
- George, D.(2003): *Gifted Education:Identification and Provision*, Second Edition, London: David Fulton Publishers
- Gojkov,G. (1998): *Faktori koji podstiču ostvarenje visokih potencijala*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu
- Gojkov, G. (2008): *Didaktika darovitih*, Vršac
- Jukić, S.(1995): *Odnos između teorije i postojeće nastavne prakse u radu sa darovitim učenicima*, Zbornik 1, Vršac:VŠV
- Renzulli, J.S. (1991): The reform movement and the quiet crisis in gifted education, *Gifted Child Quarterly*, 35 (1)
- Vigotski, L.S. (1966): Razvoj interesovanja u doba puberteta, *Dečja psihologija, sabrana dela IV tom*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva

Family as an Environmental Factor in the Development of Giftedness in Pupils

Abstract: Environmental factors which influence the development of gifted pupils are: family, school, teachers, peers, structure of free time of gifted pupils, value system, culture of the environment etc. Family has the most important role in the process of socialization and growing up of a child, in the development of child's personality, formation of value system, structure of free time and in the development of the potentials of giftedness.

We investigated the use of free time of the potentially gifted pupils 15 to 19 years old, whom we identified as potentially gifted on the basis of their successful participation in the competitions in the country and abroad in the field of science, technology, art and sports; successful work in the extracurricular activities in their school; sport clubs; in music schools; in the regional centres for talented persons and in the research station Petnica. On the basis of the anonymously filled questionnaire for the potentially gifted persons, we acquired the data indicating that the financial circumstances in the family, one-parent families, the place where the pupils live influence the quantity and quality of free time of the potentially gifted pupils, the value system and thus the development of potentials of giftedness in these pupils.

Key words: environmental factors, family, free time, gifted pupils, value system

Olgica Tomić, MA

Executive Council of Autonomous Province of Vojvodina
Novi Sad

FAMILY AS AN ENVIRONMENTAL FACTOR IN STUDENTS GIFTEDNESS DEVELOPMENT

Abstract: environmental factors influencing the development of a gifted student are the following: family, school, teachers, peers, free time contents, values system, setting culture etc. Family has the most important role to play in the process of socialization and growing up of a child, in child's personality development, value system forming, free time contents and in the development of giftedness potentials.

We have researched the use of free time of potentially gifted students ageing from 15 to 19 years, having been identified as potentially gifted according to their successful participation in competitions in the country and abroad in the fields of science, technique, arts and sports, as well as according to their successful work in additional school work, sport clubs, musical schools, regional centres for talents and the research centre Petnica. According to an anonymous poll we have gathered data showing that material conditions in the family, deficiency of the family and the place of living of a student have influence on the amount and quality of free time of potentially gifted students, as well as on their value system and, accordingly, on the development of giftedness potential.

Key words: family, potentially gifted students, free time, value system, parents as role models for gifted students.

